

Životní podmínky 2019

Šetření Životní podmínky

Výběrové šetření s názvem *Životní podmínky* probíhá v České republice od roku 2005 jako národní verze evropského statistického šetření EU-SILC (European Union – Statistics on Income and Living Conditions). Poskytuje informace o životní úrovni českých domácností. Osloveno přitom pravidelně bývá přibližně 11,5 tisíce domácností ze všech krajů republiky. Životní podmínky domácností, včetně jejich příjmové a sociální situace, se zjišťují ve všech zemích Evropské unie a dále ve Velké Británii, Švýcarsku, Norsku, na Islandu, v Turecku, Makedonii a Srbsku. U jednotlivých členů vybrané domácnosti se zjišťují údaje o jejich věku, vzdělání, ekonomické aktivitě, zdravotním stavu, sociálních podmínkách a příjmech. Šetření pokrývá i další oblasti životních podmínek domácností, jako jsou materiální podmínky domácnosti či kvalita a finanční náročnost bydlení. Šetření *Životní podmínky* každoročně zahrnuje také tematický modul s určitým okruhem otázek, který se zaměřuje na oblasti související se životními podmínkami osob a domácností. V roce 2019 se modul týkal mezigeneračního srovnání sociálních a materiálních podmínek.

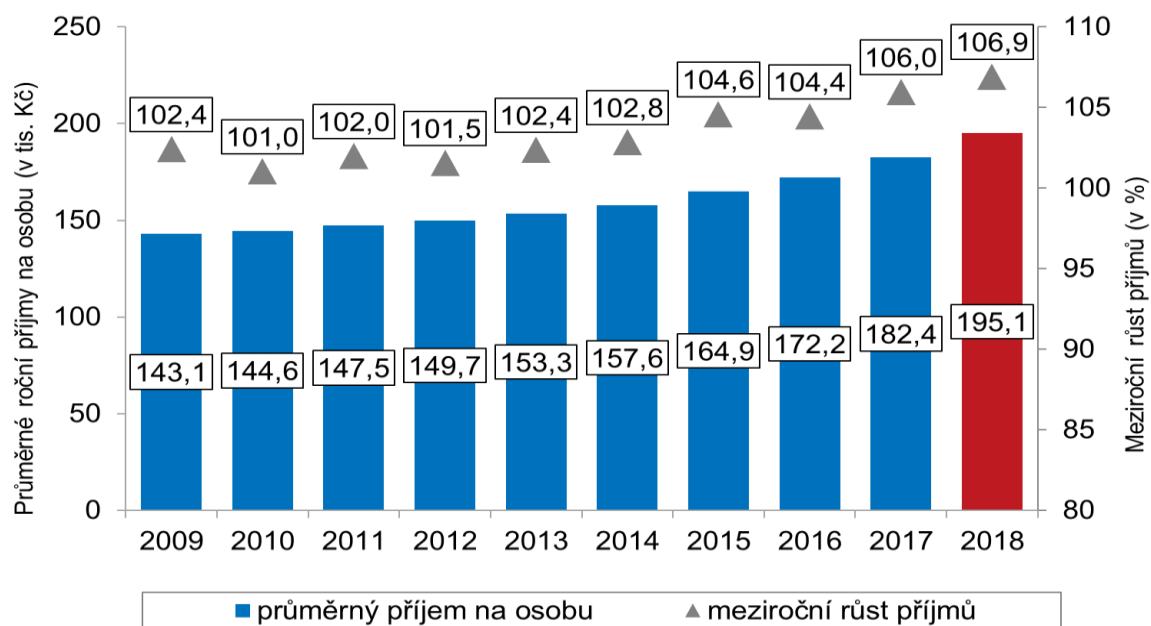
Příjmy domácností

Ukazatelem příjmové situace domácností je v šetření *Životní podmínky* čistý peněžní příjem domácnosti, který zahrnuje příjmy ze zaměstnání, z podnikání či jiné samostatně výdělečné činnosti, příjmy z dalších zaměstnání nebo dohod a vedlejších činností, dále zahrnuje důchody a sociální dávky, příjmy z pronájmu a z finančních aktiv. Patří sem rovněž přijaté výživné a finanční podpora od jiných domácností. Celkový příjem domácnosti je přepočten na každou osobu v domácnosti, čímž je zohledněn počet jejích členů.

Příjmy domácností opět rostly

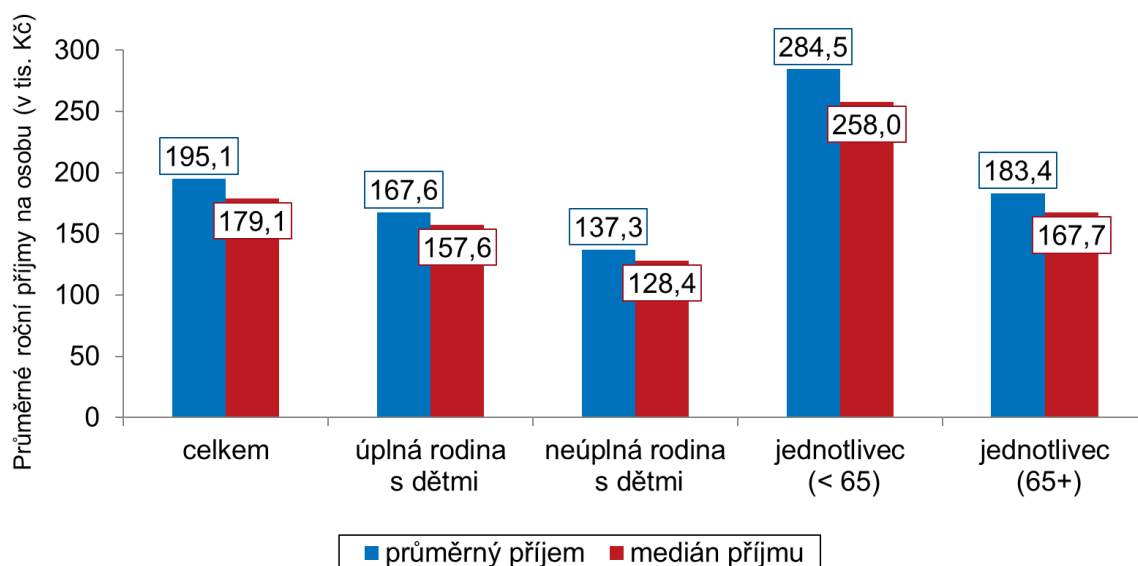
Výsledky šetření z roku 2019 zachycují příjmovou situaci za předchozí kalendářní rok, tj. za rok 2018. V tomto roce dosáhl průměrný čistý peněžní příjem domácnosti na osobu částku 195,1 tisíce Kč, medián příjmů činil 179,1 tisíce Kč. Oproti roku 2017 vzrostl průměr meziročně o 12 700 Kč, což představuje nominální nárůst o 6,9 %, reálně pak o 4,7 %. Domácnosti si tedy mohly dovolit koupit více zboží a služeb. Měsíční průměr čistých příjmů na osobu činil 16 256 Kč.

Graf 1: Růst průměrných čistých peněžních příjmů domácností na osobu v letech 2009 – 2018

Z hlediska složení domácnosti se průměrně zvýšily příjmy všem sledovaným skupinám domácností. Jednoznačně nejvyšších příjmů dosahují domácnosti jednotlivců, přičemž osoby mladší 65 let mají čistý průměrný příjem o více než 100 tisíc Kč vyšší než domácnosti jednotlivců starších 65 let. Nejnižší průměrné příjmy měly domácnosti s dětmi, v nichž scházel jeden z rodičů.

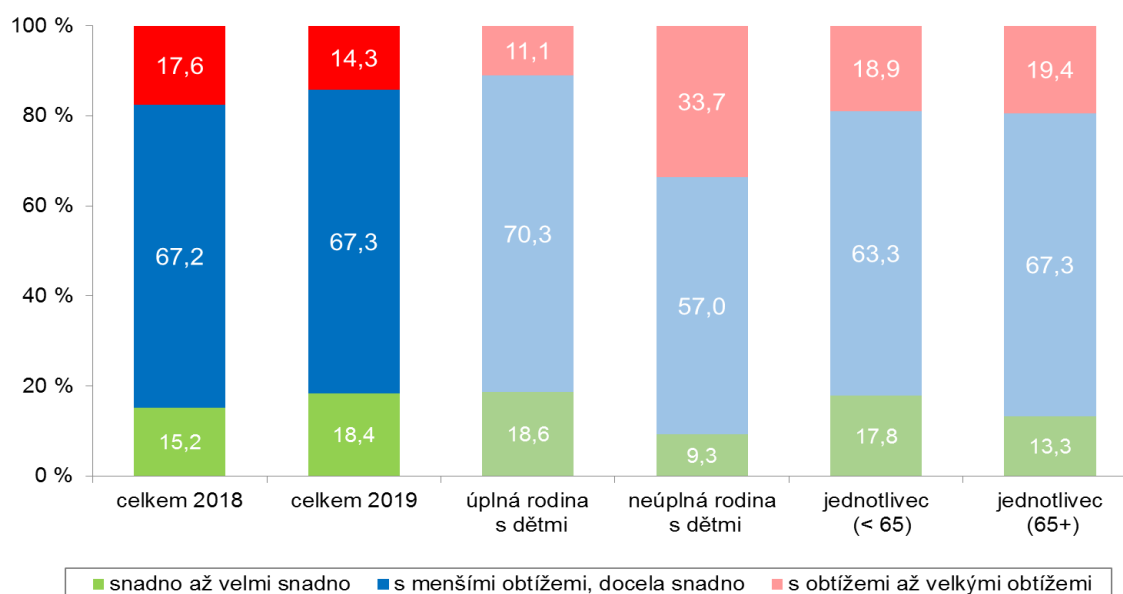
Graf 2: Průměr a medián ročních čistých peněžních příjmů domácností na osobu v roce 2018 podle typu domácnosti

Positivní trend vývoje příjmové úrovně v ČR dokazuje stále stoupající počet domácností, které uvedly, že vycházejí se svými příjmy snadno až velmi snadno (meziročně o 3,2 p.b.). Zároveň ve stejném poměru klesá počet domácností, které se svými příjmy vycházejí s obtížemi až velkými obtížemi. Z hlediska typu

domácnosti vycházejí s příjmy nejhůře domácnosti tvořené samotným rodičem s jedním či více dětmi a osamělé ženy důchodkyně.

Graf 3: Jak domácnosti vycházely se svými příjmy v roce 2019 podle typu domácnosti

Hranice ohrožení příjmovou chudobou v roce 2019

Míra ohrožení příjmovou chudobou je indikátor, který se počítá podle mezinárodně platné metodiky stanovené Eurostatem. Udává podíl osob v domácnostech, které nedosahují svými příjmy na stanovenou hranici příjmů. Nevypovídá nic o počtu „chudých“ lidí ve smyslu hmotné nouze. Hranice ohrožení příjmovou chudobou je odvozena z příjmového rozdělení v dané zemi a je definována jako 60 % mediánu národního ekvivalizovaného¹ disponibilního příjmu. V roce 2019 činila tato hranice 12 818 Kč/měsíc (153 811 Kč/rok). Tato částka představuje hranici pro domácnost jednotlivce. Oproti předchozímu roku se vlivem růstu příjmů zvýšila hranice ohrožení příjmovou chudobou o 855 Kč/měsíc. Při hodnocení rizika příjmové chudoby je vhodné zohlednit velikost a strukturu dané domácnosti.

Tabulka 1: Měsíční hranice ohrožení příjmovou chudobou pro vybrané složení domácnosti v roce 2019

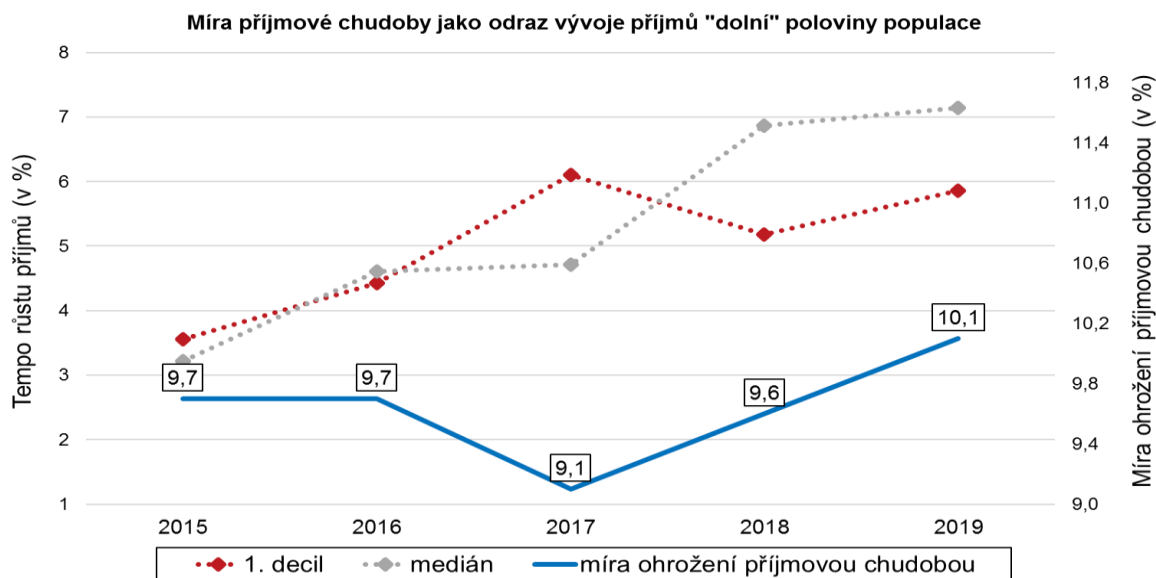
Jednotlivec	12 818 Kč
Dvě dospělé osoby	19 227 Kč
Rodič s dítětem do 13 let	16 663 Kč
Rodič se dvěma dětmi staršími 13 let	25 635 Kč
Rodiče s dítětem do 13 let	23 072 Kč
Rodiče se dvěma dětmi do 13 let	26 917 Kč
Rodiče se třemi dětmi – jedním do 13 let, dvěma staršími 13 let	35 889 Kč

¹ Zohledňuje rozdílné složení vícečlenných domácností.

Míra ohrožení příjmovou chudobou se dlouhodobě pohybuje okolo hranice 10 %

Zatímco peněžní příjmy domácností v průběhu let postupně rostou, míra ohrožení příjmovou chudobou možná poněkud paradoxně v posledních dvou letech rovněž stoupá. Je to dáno nerovnoměrným rozdělením tempa růstu příjmů, kdy rychlost růstu příjmu u nejnižších příjmových skupin zaostává za tempem růstu příjmů u zejména středně příjmových kategorií obyvatel.

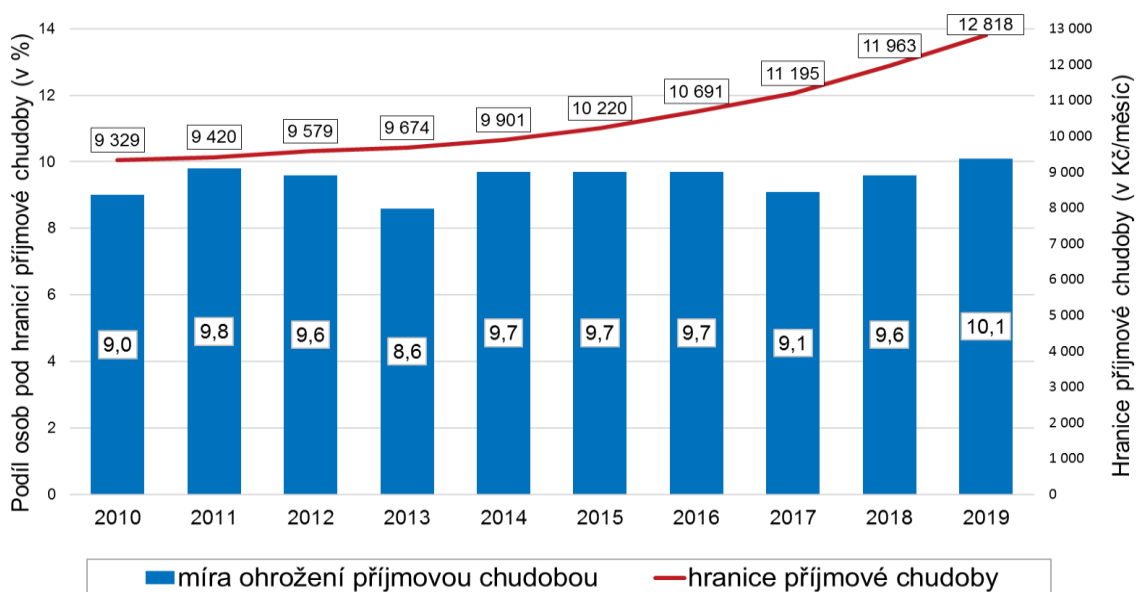
Graf 4: Tempo růstu příjmů domácností

Přírůstky ohrožených příjmovou chudobou za poslední dva roky tvoří prakticky jen jednotlivci starší 65 let, tj. jinými slovy domácnosti osamělých nepracujících důchodců (většinou žen).

V roce 2019 dosáhla míra ohrožení příjmovou chudobou hodnoty 10,1 % a týká se tak přibližně milionu obyvatel České republiky. Pokud by se roční hranice příjmové chudoby proti roku 2018 (143 555 Kč) nezměnila, snížila by se míra ohrožení příjmovou chudobou - v důsledku růstu příjmů - na 7,7 %.

Graf 5: Vývoj míry ohrožení příjmovou chudobou v ČR v letech 2010 - 2019

Míra materiální a sociální deprivace v roce 2019

Indikátor míry materiální a sociální deprivace udává podíl osob, jejichž domácnosti si nemohou z finančních důvodů dovolit pět a více z níže uvedených třinácti položek. V roce 2019 dosáhla hodnoty 5,3 %. Jedná se o měření podle nové metodiky, která rozšířila záběr sledovaných oblastí o materiální položky a sociální prvky života (volnočasová aktivita, kontakt s přáteli, útrata pro sebe).

Dříve sledovaná míra materiální deprivace v České republice měla od roku 2014 klesající tendenci. V roce 2019 se podle této starší metodiky dostala až na úroveň 2,7 % a sledování některých položek již prakticky ztratilo význam (televizor, pračka, telefon).

Tabulka 2: Podíl osob v domácnostech, které si v roce 2019 nemohly dovolit z finančních důvodů danou položku (v%)

Pořizovat nový nábytek za opotřebovaný	30,2
Neočekávaný výdaj ve výši 11.200 Kč	21,8
Týdenní dovolená	19,7
Automobil	5,5
Jíst maso, ryby, drůbež obden	4,9
Pravidelná volnočasová aktivita	4,5
Útrata pro sebe každý týden	4,1
Schopnost uhradit náklady na bydlení	3
Vytápěný byt	2,8
Nové oblečení za obnošené	2,6
Připojení k internetu	1,6
Dva páry bot	0,7
Scházení s přáteli, příbuznými 1x měsíčně	1,4

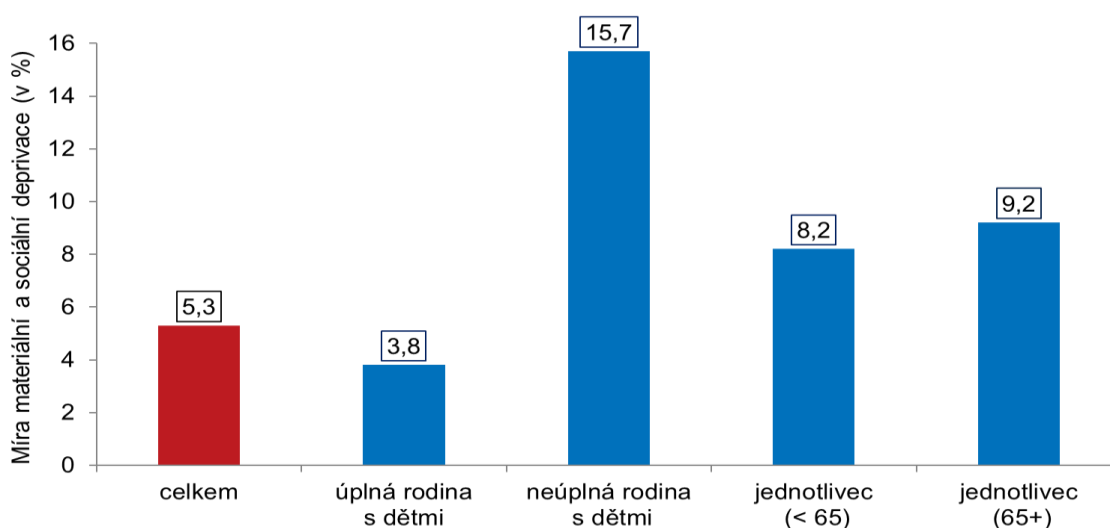
Nejčastěji si domácnosti nemohly dovolit pořídit nový nábytek za opotřebovaný, zaplatit neočekávaný výdaj ve výši 11 200 Kč nebo týdenní dovolenou pro všechny členy domácnosti. Nový nábytek si nemohlo dovolit pořídit 30,2 % populace, neočekávaný výdaj a týdenní dovolenou zhruba pětina lidí.

Nejvíce ohrožené materiální a sociální deprivací jsou neúplné rodiny s dětmi

Míra materiální a sociální deprivace se výrazně liší podle složení domácnosti. Nejohroženější skupinou jsou domácnosti tvořené samotným rodičem s jedním či více dětmi a jednotlivci ve věku 65 let a starší.

Naopak jednoznačně nejmenší riziko ohrožení materiální a sociální deprivací ze sledovaných typů domácností hrozí úplným rodinám s dětmi.

Graf 6: Míra materiální a sociální deprivace v roce 2019 podle typu domácnosti

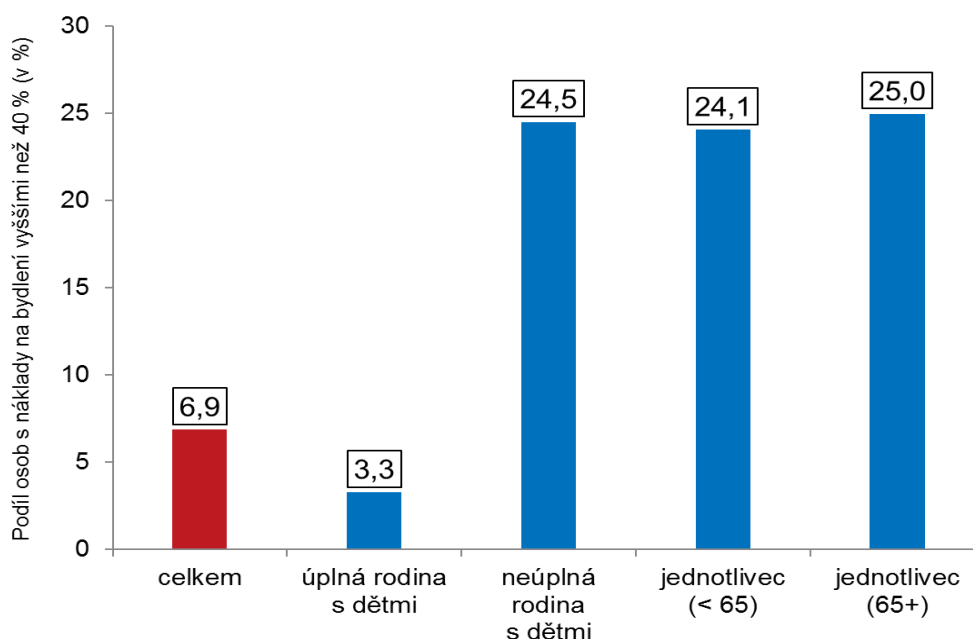

Náklady na bydlení ve vztahu k příjmům

V šetření Životní podmínky se zjišťují rovněž pravidelné měsíční náklady na bydlení jakožto prakticky nejvýznamnější položka v rodinném rozpočtu. Celkové náklady na bydlení zahrnují nájemné resp. úhradu za užívání bytu, platby za dodávky energií, vodné a stočné, odvoz odpadků, paliva, ostatní náklady spojené s bydlením a případné splácené úroky z hypotéky na bydlení.

Z hlediska životních podmínek domácností má dobrou vypovídací schopnost ukazatel zátěže náklady na bydlení oproti disponibilnímu příjmu domácnosti. Vysokou zátěž náklady na bydlení má domácnost, pokud vydá za bydlení více než 40 % svých příjmů. V domácnostech, které pociťují zátěž náklady na bydlení, žilo v roce 2019 necelých 7 % osob (715 tisíc). Přitom 57 procent z nich (410 tis.) bydlí v pronajatém bytě.

Graf 7: Výdaje za bydlení vyšší než 40 % příjmů podle typu domácnosti

Domácností s vysokým podílem nákladů na bydlení bylo v roce 2018 v České republice výrazně méně, než je průměr v Evropské unii. Například v Německu je podíl takovýchto domácností proti České republice zhruba dvojnásobný, ve Velké Británii ještě vyšší. Naopak v sousedním Slovensku byl tento podíl v roce 2018 na úrovni 4,1 %. Je to dáno vysokým podílem bydlení ve vlastních domech.

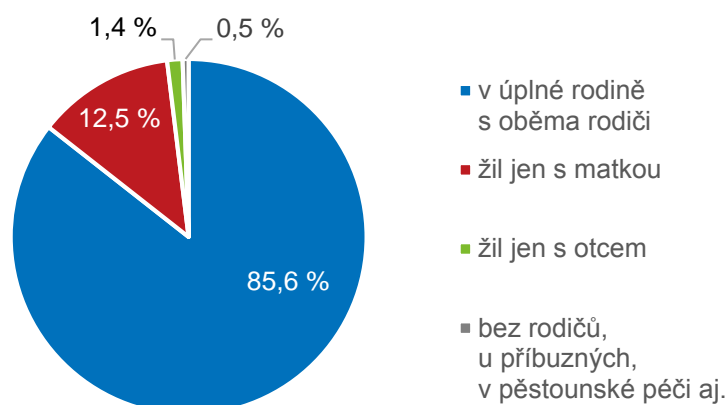
Tabulka 3: Srovnání zemí podle vysoké zátěže domácností náklady na bydlení

Mezinárodní srovnání 2018	
EU 28	10,4 %
ČR	7,8 %
Německo	14,2 %
Francie	4,7 %
Itálie	8,2 %
Rakousko	6,8 %
Polsko	6,2 %
Slovensko	4,1 %
V. Británie	16,3 %

Tematický modul roku 2019

V roce 2019 bylo tématem modulových otázek v rámci šetření Životní podmínky mezigenerační srovnání sociálních a materiálních podmínek. Jedná se o téma o rodičích, o domácnosti, ve které respondent žil ve věku 14 let a o materiálních podmínkách jeho samotného i ostatních dětí v domácnosti. Modulový dotazník vyplňovaly pouze osoby narozené v letech 1959 - 1994, tj. všechny osoby, kterým bylo ke konci předchozího kalendářního roku 25 až 59 let. Všechny otázky se týkaly období, kdy bylo respondentovi 14 let, tedy raného dospívání.

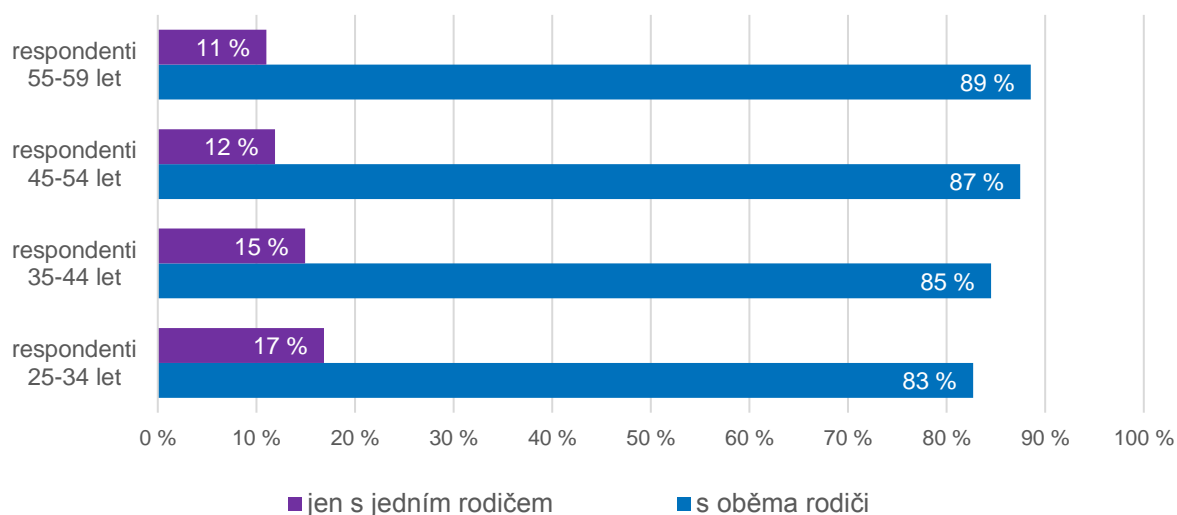
Graf 8: Typ domácnosti, ve které žil respondent ve věku 14 let

Ze zjišťování vyplynulo, že 85,6 % osob žilo v daném období v úplné rodině s oběma rodiči. Dalších 12,5 % osob žilo pouze s matkou, přičemž 5,1 % z nich bylo v kontaktu se svým otcem a 7,4 % s ním v kontaktu nebylo (buď s ním neudržovali styky, nebo svého otce ani neznali nebo již otec v té době nežil). Pouze 1,4 % respondentů žilo v té době pouze se svým otcem a naprostá většina z nich nebyla v kontaktu se svou matkou. V ojedinělých případech (0,5 %) žily tyto osoby bez obou rodičů u příbuzných nebo v pěstounské péči.

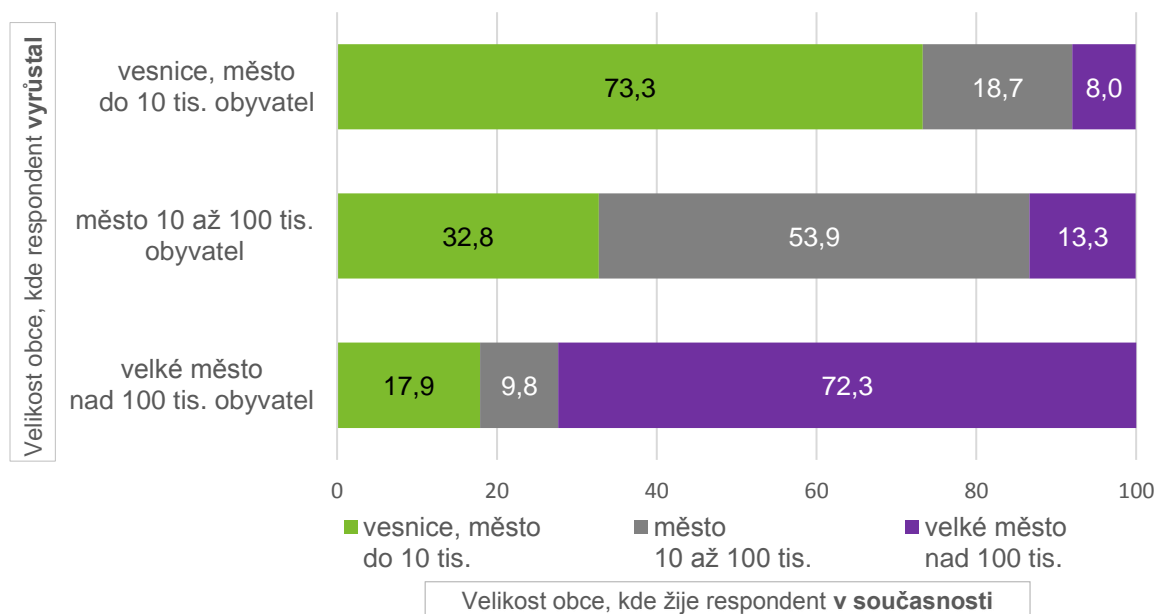
Z rozdělení podle věku dotazovaných je zřejmý snižující se podíl dětí vyrůstajících v úplných rodinách. Osoby mladší 35 let žily s oběma rodiči v 83 % případů a každý šestý člověk žil pouze s jedním ze svých rodičů. Oproti tomu osoby starší 55 let žily v úplné rodině s oběma rodiči v 89 % případů a jen každý devátý člověk žil pouze s jedním rodičem, zpravidla s matkou.

Graf 9: Typ domácnosti podle věku respondenta

Další sledovanou charakteristikou v rámci modulových otázek byla velikost obce, ve které žil dotazovaný ve 14 letech. Obce byly rozděleny do 3 kategorií – vesnice či menší města do 10 tisíc obyvatel, středně velká města od 10 do 100 tisíc obyvatel a velká města nad 100 tisíc obyvatel.

Graf 10: Velikost obce, kde respondent vyrůstal ve 14 letech a kde žije nyní

Téměř tři čtvrtiny osob, které ve 14 letech žily ve velkém městě nad 100 tisíc obyvatel, v něm žijí i nadále, avšak 18 % z nich se přestěhovalo na venkov. Naopak z těch osob, které ve 14 letech žily na vesnici či v malém městě, se pouze 8 % respondentů přestěhovalo do velkého města a bezmála tři čtvrtiny z nich zůstaly bydlet v malé obci. Největší podíl stěhování byl ze středně velkých měst, odkud se téměř polovina respondentů přesunula do menšího či naopak většího města.

Dalším okruhem otázek bylo nejvyšší dokončené vzdělání rodičů respondenta v době, kdy mu bylo 14 let. Dotazovaní, kteří dosáhli maximálně středního vzdělání bez maturity (tj. ukončili jen základní školu nebo obdrželi výuční list) měli v 73 % také rodiče s tímto stupněm vzdělání. Pouze 3 % z nich měla alespoň jednoho z rodičů vysokoškoláka. Téměř polovina dnešních středoškoláků s maturitou, příp. s nástavbou nebo absolventů vyšší odborné školy mělo také matku či otce s úplným středoškolským vzděláním. Velká část z nich (41,2 %) ale měla oba rodiče bez maturity. Osoby, které úspěšně dokončily studium na vysoké škole, měly nejčastěji rodiče středoškoláky (44,6 %), avšak 36,1 % z nich mělo alespoň jednoho rodiče s vysokoškolským diplomem.

Tabulka 4: Dosažené vzdělání respondenta oproti vzdělání jeho rodičů

Nejvyšší dokončené vzdělání respondenta nyní	Nejvyšší dokončené vzdělání rodičů		
	oba rodiče vyučení nebo ZŠ	alespoň jeden z rodičů SŠ	alespoň jeden z rodičů VŠ
bez vzdělání, základní, vyučen(a)	72,9	23,8	3,3
úplné střední s maturitou, nástavbové, vyšší odborné	41,2	47,2	11,7
vysokoškolské bakalářské, magisterské, doktorské	19,3	44,6	36,1

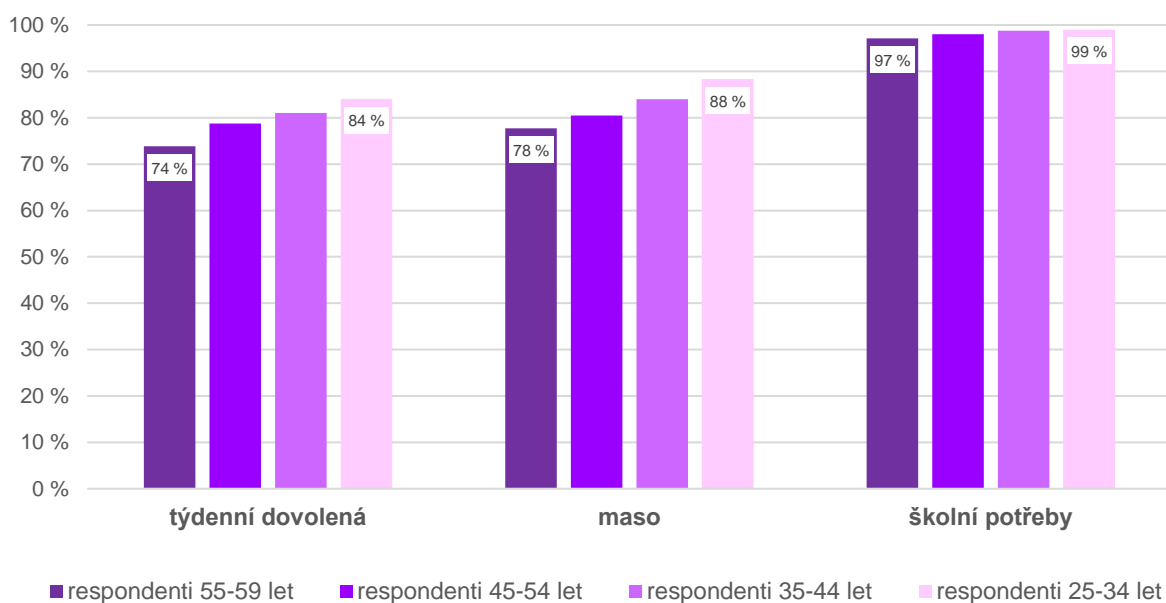
Třetina Čechů dosáhla vyššího vzdělání než jejich rodiče

Celkově je jasně patrný posun ve vzdělání českých obyvatel oproti jejich rodičům, neboť skoro třetina osob (30,8 %) dosáhla vyššího stupně vzdělání, než měl jejich otec či matka. Více než polovina (54,4 %) má stejné vzdělání jako jejich rodiče a pouze každý sedmý člověk získal nižší vzdělání než jeho rodiče.

Předmětem srovnání byly rovněž materiální podmínky dětí ve společné domácnosti, když bylo respondentovi 14 let. Na dotaz, zda mohly všechny děti odjet alespoň na týdenní dovolenou, letní tábor nebo školu v přírodě, odpovědělo kladně 80 % dotazovaných osob. Ostatní si to nemohli dovolit z finančních důvodů nebo tuto možnost neměli z jiných důvodů. Jejich odpovědi se však významně lišily podle stáří respondenta. Osoby mladší 35 let neměly ve 14 letech problém s týdenní dovolenou v 84 % případů, zatímco u osob starších 55 let mohlo odjet v mládí na týdenní dovolenou či dětský tábor 74 % z nich. Možnost jíst denně maso mělo v období 14 let věku 78 % občanů starších 55 let, zatímco mladší lidé mohli konzumovat maso v té době v 88 % případů.

Otázku, zda měly všechny děti k dispozici základní školní pomůcky (jako jsou sešity, učebnice, psací a výtvarné potřeby, kružítko či kalkulačka) zodpovědělo kladně 97 % starších a 99 % mladších respondentů, kteří byli v rámci šetření osloveni.

Graf 11: Materiální podmínky dětí ve 14 letech respondenta

Publikace s výsledky šetření *Životní podmínky 2019* je dostupná na webových stránkách ČSÚ:

<https://www.czso.cz/csu/czso/prijmy-a-zivotni-podminky-domacnosti-2019>

Kontakt:

Ing. Jiří Pekárek, odbor šetření v domácnostech ČSÚ
tel.: 274 05 2522, e-mail: jiri.pekarek@czso.cz

RNDr. Simona Měřinská, odbor šetření v domácnostech ČSÚ
tel.: 274 05 2345, e-mail: simona.merinska@czso.cz